

PSIHOLOGIJA

YU ISSN 0048-5705

UDC 159.9

Vol. 55(4) 357-465

CONTENTS

AS IF LIVING IN A CONCENTRATION CAMP: THE EXPERIENCE OF INTIMATE PARTNER VIOLENCE AS SEEN THROUGH THE EYES OF FEMALE VICTIMS <i>Ivana Janković</i>	357
SELFISH GENES OR SELFISH MEMES: THE EFFECT OF GENETIC RELATEDNESS VERSUS VALUE SIMILARITY ON ALTRUISM <i>Aleksandar Baucal & Aleksandra Lazić</i>	379
MOTOR LEARNING AND WORKING MEMORY IN CHILDREN: THE ROLE OF COGNITIVE-MOTOR AND MOTOR-MOTOR DUAL-TASK TRAINING <i>Masoumeh Hoshyari, Esmael Saemi, & Mohammadreza Doustan</i>	397
ARE RELIGIONS GROWING OR DECLINING? SELF-REPORTED RELIGION AND PERSONALITY <i>Ibrahim Senay</i>	415
“I COULD EASILY GET PROFESSIONAL HELP IF I WANTED TO”: PROFESSIONAL HELP-SEEKING INTENTIONS AND THE THEORY OF PLANNED BEHAVIOUR <i>Katerina Naumova</i>	427
WHY MORE COMPETENT ADOLESCENTS ADVANCE OR REGRESS AFTER ASSYMETRICAL PEER INTERACTION: STUDYING DIALOGUE CHARACTERISTICS THAT MAKE A DIFFERENCE <i>Ivana Stepanović Ilić & Aleksandar Baucal</i>	443

Kao da živim u koncentracionom logoru: Iskustva nasilja od strane romantičnog partnera videna iz ugla žena žrtava

Ivana Janković

Departman za Psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, Srbija

Cilj ovog rada je bio da se proceni razumevanje nasilja u bliskim partnerskim vezama iz ugla žrtava ženskog pola. U istraživanju je pristupljeno temi partnerskog nasilja iz ugla kvalitativne paradigme i socio-konstruktivističkog pristupa. Podaci su prikupljeni kroz 15 intervjuja sa ženama žrtvama nasilja, a potom su ovi podaci korišćeni kao osnova za tematsku analizu. Iz sadržaja priča ispitanica izdvojene su četiri glavne teme i osam podtema. Glavne teme su bile: nasilje bazirano na događajima (eng. incident-based violence), život u svetu počinioca (nasilja, prim. prev.), uzroci i opravdanja za nasilno ponašanje i preuzimanje odgovornosti za nasilje od strane žrtava. Rezultati analize pokazuju da se nasilje koje doživljavaju žrtve ne može svesti na izolovane događaje. Takođe, nasilje koje su žrtve opisale je proces koji je uključivao i situacije i ponašanja koja nisu kažnjiva po zakonu, koja drže žrtvu u stanju konstantnog straha, kontrolišu njeno ponašanje i koje su je činile potčinjenom počiniocu. Nasuprot tome, najveći deo objašnjenja nasilnog ponašanja (koja su dale žrtve) imao je funkciju opravdavanja počiničevog ponašanja i pripisivanja odgovornosti za to ponašanje drugim stvarima – alkoholu, mentalnoj bolesti, porodici porekla ili spoljašnjem izvoru frustracije. U pojedinim slučajevima su žene osećale da one mogu biti odgovorne za svoju sopstvenu viktimizaciju, kao žrtve nasilja. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da se nasilje u bliskim partnerskim vezama može smatrati zločinom protiv identiteta i slobode, i da osobe koje rade sa žrtvama nasilja treba da pažnju posvete i tome da se dekonstruišu uverenja koja su dovela do toga da žrtva nasilja nalazi opravdanje za nasilno ponašanje svog partnera, kao i da se radi na dekonstrukciji uverenja koja ih vode ka tome da se osećaju odgovornima za svoju viktimizaciju.

Ključne reči: nasilje u bliskim partnerskim vezama, žrtve, pretučene (eng. Battered) žene, kvalitativno istraživanje, Srbija

Sebični geni ili sebični memi: Efekti genetske sličnosti nasuprot sličnosti u vrednostima na altruizam

Aleksandar Baucal & Aleksandra Lazić

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Srbija

Dva pre-registrovana kvazi-eksperimenta imala su za cilj da razdvoje efekte sebičnih gena i sebičnih mema na samoprocenjenu spremnost ispitanika da pomogne u hipotetičkim svakodnevnim situacijama pomaganja kao i u situacijama života ili smrti. Memi su operacionalizovani kao opaženi nivo sličnosti u pogledu važnih stavova i vrednosti između osobe koja učestvuje u istraživanju i odabrane ciljane osobe. Ovu sličnost procenjuje i o njoj izveštava učesnik u studiji. U studiji 1 ($N = 761$), altruizam je bio najviši za rođenu braću i sestre, a potom za braću i sestre od ujaka, tetke ili strica i za nesrodnike; veća memetska sličnost je takođe bila povezana sa izraženijim altruizmom; dok interakcija između ova dva faktora nije bila značajna. U studiji 2 ($N = 841$), sprovedenoj tokom pandemije COVID-19, altruizam je bio najviši za rođenu braću i sestre, ali isti za braću i sestre od ujaka, tetke ili strica i nesrodnike; efekat memetske sličnosti se ponovio i ovde; interakcija se takođe ponovo pokazala neznačajnom. U obema studijama je kontrolisan niz demografskih varijabli kao i varijabli koje se tiču karakteristika socijalnih odnosa, a rezultati su ukazali na važnost uloge očekivane verovatnoće kontakta u budućnosti i emocionalne bliskosti. Predlažemo da, slično sebičnosti gena, sebičnost mema takođe može voditi ka altruizmu: pojedinci će radije podneti ličnu žrtvu da pomognu nekome ko je memetski sličan njima nego nekome ko im nije sličan, jer slične osobe imaju više šansi da prošire meme pomagača.

Cljučne reči: sebični geni, sebični memi, pomaganje, rođnički altruizam

Motoričko učenje i radna memorija kod dece: Uloga kognitivno-motornog i motorno-motornog treninga duplog zadatka (eng. Dual-Task)

Masoumeh Hoshiyari, Esmaeel Saemi, & Mohammadreza Doustan

Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Ova studija ima za cilj da ispita dve metode treninga duplog zadatka (eng. dual-task): motoričko-motoričku i motoričko-kognitivnu, kao i metodu jednog zadatka na statičku i dinamičku ravnotežu i radnu memoriju kod dece. Četrdesetpetoro dece (svi dečaci; prosečne starosti $8.82 \pm 0,83$ godina) su odabrani da učestvuju i slučajnim putem su raspoređeni u tri eksperimentalne grupe. U fazi pre testiranja, posle testiranja i u fazi retencije, učesnici su radili testove statičke i dinamičke ravnoteže kao i n-bek zadatke (eng. n-back task). U fazi treniranja, ispitanici su izvodili određene zadatke za vežbanje ravnoteže u uslovima duplog zadatka (eng. dual-task) i to u motoričko-motoričkim odnosno motoričko-kognitivnim uslovima, a takođe su vežbali i u okviru metode jednog zadatka, sve to tokom perioda od četiri nedelje, dva puta nedeljno. Rezultati *t*-testa za zavisne uzorke su ukazali na to da deca u svim grupama pokazuju poboljšanje u održavanju ravnoteže i u oblasti radne memorije ($p \leq .05$). Rezultati ANCOVA-e pokazuju da je grupa koja je vežbala u motoričko-motoričkim uslovima duplog zadatka (eng. dual-task) postigla bolje rezultate od ostale dve grupe u pogledu skorova na vežbama dinamičke ravnoteže ($p \leq .05$). Poboljšano postignuće je takođe primećeno i u uslovima kognitivno-motoričkog duplog zadatka (eng. dual-task) u poređenju sa modelom jednostrukog zadatka (eng. single-task group; $p \leq .01$). Kada su u pitanju statička ravnoteža i radna memorija, obe grupe koje su bile u uslovima duplog zadatka (eng. dual-task) su bile bolje od grupe u uslovima jednostrukog zadatka (eng. single-task; $p \leq .05$).

Ključne reči: dupli zadatak (eng. dual-task), jednostruki zadatak (eng. single-task), trening ravnoteže, radna memorija, deca

Da li broj vernika raste ili opada? Samoprocenjena verska pripadnost i ličnost

Ibrahim Senay

Department of Psychology, Uskudar University, Istanbul, Turkey

U današnje vreme, nejasno je da li broj vernika raste ili opada. U ovoj studiji je ispitivano da li se na osnovu faktora ličnosti može predvideti kombinovani rast ili opadanje broja vernika, odnosno ljudi koji se ne smatraju vernicima (tj. broja ljudi koji sebe smatraju pripadnikom određene religije, odnosno koji se ne smatraju pripadnikom religije) u različitim socio-kulturnim kontekstima kroz analizu podataka iz onlajn anketa koje su prikupljene u 111 zemalja i uključivale ukupno 4270 osoba. Multiplom diskriminacionom analizom su dobijene tri nezavisne dimenzije samoprocene verske pripadnosti. Verska pripadnost i nepripadnost (ljudi koji se smatraju pripadnicima određene religije, naspram ljudi koji sebe vide kao agnostike ili ateiste, prim. prev.) su formirale posebne klustere na jednoj osi, što nije bio slučaj u odnosu na druge dve (ose, prim. prev.). U ukupnom uzorku studije nezavisno od zemlje, stope rasta broja ljudi koji se identifikuju kao pripadnici određene religije statistički značajno su predviđale konfiguraciju klastera crta na osnovu kojih je bilo moguće razlikovati to da li se osoba smatra pripadnikom neke od religija ili se ne smatra pripadnikom bilo koje religije (smatra se ateistom ili agnostikom, prim. prev.). Profil ličnosti na kom su pripadnost religiji i nepripadnost religiji spadali u istu kategoriju nije bio u statistički značajnoj vezi sa stopom rasta broja ljudi koji se identifikuju kao pripadnici određene religije. Sveukupno, iako izostanak samoidentifikacije sa religijom (npr. osoba sebe smatra za ateistu ili agnostika) možda ne može da zameni identifikaciju sa određenom religijom kraktorkočno, postoji statistički neznačajan trend ka tome da ovi načini samoidentifikovanja zamene pripadnost određenoj religiji. Ovi rezultati mogu doprineti razumevanju uticaja verskog pluralizma na stepen rasta broja ljudi koji se smatraju pripadnicima određene religije kao i različitih trendova rasta povezanih sa kompleksnošću verske pripadnosti.

Ključne reči: verska pripadnost, nepripadanje veri, stopa rasta broja vernika, ličnost

“Mogao bih lako da dobijem stručnu pomoć ako bih to hteo”: Namere traženja stručne pomoći i Teorija planiranog ponašanja

Katerina Naumova

Department of Psychology, Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University
in Skopje, Republic of North Macedonia

U ovoj studiji je korišćena analiza puta da bi se procenila mogućnost predviđanja namera za traženje stručne pomoći na osnovu Teorije planiranog ponašanja, na uzorku odraslih ($N = 470$, 51% žena, starosni raspon 18–64 godina). Rezultati pokazuju da je opažena kontrola nad ponašanjem najznačajniji antecedent namere traženja stručne pomoći, da pozitivni stavovi povećavaju verovatnoću traženja pomoći iako su ovi efekti slabi, dok se subjektivne norme nisu pokazale relevantnim. Traženje pomoći u prošlosti je imalo mali direktan efekat na namere traženja profesionalne pomoći, a taj efekat je bio jednakog intenziteta kao i ukupni indirektni efekat ostvaren preko stavova i opažene kontrole nad ponašanjem. Psihološki distres je ostvario efekat na namere jedino indirektno. Teškoće sa samootkrivanjem su bile jedina prepreka koja je ostvarila parcijalni posredni efekat na namere traženja stručne pomoći preko opažene kontrole nad ponašanjem. Nalazi su diskutovani s aspekta korisnosti modela Teorije planiranog ponašanja, kao i u širem kontekstu traženja stručne pomoći i intervencija koje imaju za cilj ohrabrivanje korišćenja usluga iz oblasti mentalnog zdravlja.

Ključne reči: traženje stručne pomoći, namere traženja pomoći, Teorija planiranog ponašanja, opažene prepreke, samootkrivanje

Zašto kompetentniji adolescenti napreduju ili nazaduju nakon asimetrične vršnjačke interakcije: ispitivanje karakteristika dijaloga koje prave tu razliku

Ivana Stepanović Ilić & Aleksandar Baucal

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za psihologiju, Srbija

U ovom istraživanju se ispituju razlike između manje i više kompetentnih vršnjaka (više kompetentnih u smislu da su uspešniji u rešavanju problemskih zadataka koji su korišćeni u istraživanju, prim. prev) u dijalozima koji se odnose na rešavanje problema, a u vezi sa suprotnim ishodima interakcije kod kompetentnijih adolescenata (napredak/nazadovanje). Od 47 asimetričnih dijada, koje su učestvovala u prethodnom istraživanju, izabrano je 10: pet u kojima su kompetentiji učenici najviše napredovali nakon posttesta i pet u kojima su kompetentniji učenici najviše nazadovali. Iz 50 razgovora ovih dijada izvedeno je deset karakteristika dijaloga. Klaster analiza je ukazala na dve vrste dijaloga koji su povezani sa različitim ishodima interakcije za kompetentnije učenike. U prvoj vrsti dijaloga, kompetentniji učenici su opravdavali tačne odgovore, ali im je ponašanje bilo u neskladu sa višim kompetencijama koje su imali. Drugi klaster karakteriše obrazac dominacije-potčinjavanja i nespremnost kompetentnijih učenika da opravdaju svoje odgovore. Svi učenici iz grupe viših kompetencija koji su nazadovali pripadaju prvom tipu dijaloga, a 56% onih koji su napredovali drugom. Kvalitativna analiza konverzacija tipična za ekstrahovane klastere ukazuje da, iako spremni da ponude argumente svojim vršnjacima, kada to mogu, učenici koji su nazadovali su pokazivali nesigurnost, gubeći tako od interakcije (sa svojim vršnjakom nižih kompetencija, prim. prev.). Čini se da su učenici koji su napredovali štitili sebe od mogućih narušavanja interakcije dominantnim stavom i povlačenjem iz komunikacije.

Ključne reči: vršnjačka interakcija, dijade, vršnjački dijalog